

Дисюк Т. М., НУ «ОЮА»

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Визначено проблеми методичного характеру щодо комплексної оцінки гендерної нерівності; розглянута необхідність використання механізму державного регулювання в області гендерних відносин; обґрунтована необхідність дотримання гендерної рівності як однієї з передумов забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку українського суспільства на засадах демократії.

Сьогодні в Україні активізувалася гендерна думка й діяльність, спрямована на гендерні перетворення. Це пов'язано з тим, що суспільство постало перед фактом масштабних економічних, політичних, соціальних та культурних трансформацій, внаслідок яких відбулися певні зміни статусних позицій різних соціальних груп і категорій громадян.

Раніше становлення світових форм зв'язків людей було наслідком модернізаційних процесів, здійснення ідеї прогресу, а вже сьогодні модернізація вирушає на периферію локального вибору. Все це не лише загострює традиційні загальносвітові проблеми, але й провокує появу нових. І на цьому новому рівні виникають й інші варіанти розвитку, насамперед, це глобалізація, що торкається усіх сфер життя, зокрема гендеру як способу сприйняття або відторгнення від світових процесів.

У свою чергу, глобалізація – явище планетарного масштабу. Перші підсумки глобалізації поставили під сумнів увесь світовий порядок, у тому числі гендерні конструкції, які людство формувало століттями. Нова глава в боротьбі за гендерну рівність була відкрита лише на Четвертій Всесвітній конференції зі становища жінок, що відбулася в Пекіні у 1995 році.

На сьогодні у науковій літературі з'явився термін «гендерна економіка», що є новим напрямом економічних досліджень, який розкриває механізми гендерної нерівності у формальному і неформальному секторах зайнятості, розглядає функціонування політичних, торговельних, фінансових інститутів з погляду впливу на соціально-економічні статуси чоловіків і жінок, а також розробляє індекси і показники економічного розвитку з урахуванням зростання/подолання гендерної асиметрії [1, С. 214].

У даному випадку мова йде не про становлення нового підрозділу економічної теорії, а про якісний приріст економічної науки як такої, що поза гендерними параметрами не може претендувати на повноту і адекватність пояснення економічних процесів. На відміну від класичних уявлень про економіку як науку, що стосується способів виробництва товарів і послуг, гендерна економіка концентрує увагу на учасниках економічного процесу і вимірює досягнення цивілізації тим, який обсяг капіталу, товарів і послуг виявляється у розпорядженні людей різної статі, і як це впливає на їхні позиції в системі стратифікації суспільства. Економічні досягнення в даному випадку піддаються перевірці крізь призму дотримання основних міжнародних домовленостей з прав людини і прав жінок.

Актуальність даної статті полягає у тому, щоб визначити необхідність дотримання гендерної рівності як однієї з передумов забезпечення стабільного правового, політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства на засадах демократії.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та практичних аспектів гендерних досліджень у соціально-економічній сфері належить М. Баксаковій, Г. Герасименко, О. Грішновій, Л. Кормич, Л. Лобановій, О. Макаровій, М. Малишевій, В. Новікову, Н. Оніщенку, О. Піжуку, Ю. Саенку, Л. Чуїко та ін.

На сьогодні не існує цілісної системи показників та індикаторів, що характеризують гендерний дисбаланс у соціально-економічній сфері, залишаються нерозв'язаними проблеми методичного характеру щодо комплексної оцінки гендерної нерівності.

Відсутність цілеспрямованої державної політики сприяння гендерній рівності призводить до посилення соціально-економічної диференціації населення залежно від статі, невідповідності фактичних можливостей жінок та чоловіків декларованій Конституцією України рівності статей та настановам демократичного суспільства. Більш того, існування гендерної нерівності в суспільстві сповільнює економічне зростання, послаблює систему державного управління та знижує ефективність стратегій розвитку.

Для розробки ефективних заходів гендерної політики важливе значення має комплексна оцінка ситуації з гендерної рівності в країні, в тому числі в регіональному аспекті. З цією метою в дослідженнях Г. Герасименко [2] запропоновано показник розширення можливостей жінок, міжнародну методичку розрахунку якого адаптовано до вітчизняного методико-інформаційного середовища. Даний показник дозволяє оцінити нерівність в положенні жінок та чоловіків у трьох ключових областях:

– участь та повноваження в прийнятті політичних рішень, що вимірюється часткою місць в органах управління, які посідають жінки та чоловіки;

– участь та повноваження в прийнятті економічних рішень, що вимірюється відсотковою часткою жінок та чоловіків, що посідають керівні посади, та відсотковою часткою жінок та чоловіків на посадах спеціалістів та технічних працівників;

– можливості доступу до економічних ресурсів та їх використання, що вимірюються розрахунковим показником заробленого доходу жінок та чоловіків.

Становлення демократичного суспільства передбачає забезпечення рівних можливостей для самореалізації особи незалежно від її статі, віку, національності або соціального походження. Проте, сучасне законодавство в Україні створює лише певне правове поле, передумови для рівності, але не забезпечує фактичних можливостей та умов її реалізації. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків потребує спеціального державного механізму, який займався б розробкою, реалізацією, контролем, оцінкою і пропагандою підтримки гендерної політики, спрямованої на демократичний розвиток суспільства і самовираження в ньому як рівних обох соціальних статей.

Головними показниками «гендерного індексу», за яким визначають становище статей у країні, є рівень освіти, заробітної плати, участі в управлінні й зайнятості. Так, лише перший показник можна вважати таким, що відповідає стандартам. Усе інше відсуває Україну далеко від стабільних демократичних суспільств. Адже середні показники заробітної плати жінок, представництво на рівні законодавчої влади чи у виконавчій владі свідчать, що вони значно нижчі середньосвітових.

Це стосується не лише державної, а й приватної сфери. Усе це свідчить, що рівних умов для реалізації можливостей все ще не створено. Щодо місця України за «гендерним індексом», то тут особливих зрушень не відбулось, як і за «індексом людського розвитку».

Сфера гендерних відносин у аспекті необхідності підвищення рівня соціальної відповідальності держави і суспільства має бути в центрі уваги. Адже йдеться в цілому про все суспільство, яке за кількісними показниками статевого поділу виглядає майже як модель паритетна, тоді як за якісними дуже далеко стоїть від концепції паритету [3, С. 575].

В сучасній економіці України відбулося чимало змін: роздержавлення власності, лібералізація цінової політики та зовнішньоекономічної діяльності, економічний спад і нині поступове зростання валового національного продукту. Однак, відсутність цілеспрямованої

державної політики сприяння гендерній рівності у сфері економічних відносин призводить до посилення соціально-економічної диференціації населення залежно від статі, невідповідності фактичних можливостей жінок та чоловіків декларованій Конституцією України (ст. 24) рівності статей та настановам демократичного суспільства. Крім того, існування гендерної нерівності в суспільстві сповільнює економічне зростання, послаблює систему державного управління та знижує ефективність стратегій розвитку.

В умовах ринкової економіки функціонують два механізми регулювання соціально-економічних процесів. Перший – це механізм ринкового «саморегулювання», що діє на основі взаємодії попиту і пропозиції, а також конкуренції між різноманітними суб'єктами ринкових відносин. Другий – механізм державного регулювання, що передбачає цілеспрямовану взаємодію на різні сфери діяльності суб'єктів ринкових відносин для досягнення певних цілей.

Досвід соціально-економічного розвитку західних країн показує, що ринковий механізм регулювання впродовж всієї історії людства ніколи не здійснював впливу на формування тендерної рівності, що передбачає собою наявність рівних прав та можливостей їх реалізації для двох соціальних груп населення – чоловіків та жінок.

Оцінка соціального становища чоловіків і жінок як в Україні, так і в усьому світі відображає значну кількість диспропорцій, переважно не на користь останніх. Основною причиною цього є конкурентний характер ринкових відносин та ті рольові функції чоловіків і жінок, які з самого початку задають різну міру конкурентоспроможності представників цих двох соціальних груп. Значно нижчий рівень конкурентоспроможності жінок в ринковій боротьбі визначається в цілому двома основними факторами:

- біологічно закладеною репродуктивною функцією, виконання якої знижує активність участі жінки в економічному житті;
- сформованими в суспільстві соціокультурними установками про значення жінки та їх ролі в соціумі, які за ступенем свого впливу на конкурентоспроможність жінок не тільки не уступають біологічно заданим характеристикам, але й значно їх переважають.

В умовах дії цих двох факторів ринковий механізм, що функціонує без зовнішнього втручання, безумовно, передбачає нерівномірний розподіл ресурсів на користь суб'єктів, що мають більш високу конкурентоспроможність. Ця особливість ринкового механізму пояснює необхідність втручання держави в регулювання гендерних аспектів економічного та соціального розвитку суспільства [4, С.65].

Гендерно орієнтоване державне регулювання представляє собою діяльність органів державної влади, цілі якої ґрунтуються на концептуальних уявленнях про місце та роль чоловіків і жінок в соціально-економічному розвитку і заключається у визначенні пріоритетних напрямів розвитку гендерних відносин, формуванні механізмів досягнення раціональних гендерних пропорцій, розробці та ініціюванні концепцій та програм, їх правового, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення.

Серед передумов формування гендерної політики у нашій державі можна виділити:

- історичні (поява жіночих організацій, вплив феміністичного руху, Пекінська декларація та інші міжнародні документи, спрямовані на покращення становища жінок у всіх сферах життя);
- культурні (культ жінки-матері в суспільстві за умов існування патріархального устрою);
- політичні (поступове збільшення представництва жінок у Верховній Раді, органах місцевого самоврядування);
- освітні (запровадження навчальних дисциплін з основ гендерної політики у вищих навчальних закладах міст Києва, Львова, Одеси та Харкова, створення центрів та лабораторій з гендерних досліджень);
- демографічні (висока й рання смертність чоловіків, зменшення народжуваності та демографічне старіння населення; починаючи з 1991 року в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості чоловіків);
- медичні (запровадження програми «Планування сім'ї» та програм профілактики зі збереження репродуктивного здоров'я);
- економічні (жінки мають нижчий рівень економічної активності, нижчий рівень зайнятості, вищий рівень безробіття);
- соціальні (насильство в сім'ї, торгівля людьми).

Україна поступово рухалася до запровадження гендерної політики, намагаючись не просто декларувати рівні права та можливості жінок та чоловіків, а й здійснюючи для цього реальні дії, заходи, поступово крокуючи до змін у законодавстві [5].

Сутність державної політики гендерного регулювання виражається в цілях та способах їх реалізації. Основні цілі гендерного регулювання в межах соціально-економічної політики полягають в наступному:

- здійснення умов реалізації прав та можливостей чоловіків та жінок в економіці та соціальній сфері;
- забезпечення рівного доступу до ресурсів та суспільних благ;
- здійснення умов рівного представництва в системі державного та корпоративного управління;

– вирівнювання можливостей в сфері зайнятості та ринку праці;
– здійснення умов для більш рівномірного розподілу функцій в сім'ї та домашньому господарстві.

Українське суспільство сьогодні лише починає усвідомлювати гендерний підхід до всіх сфер життя, у тому числі політичної. Поки що ані партії, ані органи влади, ані суспільство не позбавились гендерних стереотипів, які відводять жінці другорядне місце у соціумі, в політиці, сприймають жінку скоріше як об'єкт, а не суб'єкт політичної, економічної сфери діяльності. Самі українські жінки не дуже активні й солідарні. Поки що жіноча солідарність не стала рисою, притаманною нашим жінкам.

Становлення демократичного суспільства передбачає забезпечення однакових можливостей для самореалізації особи незалежно від її статі, віку, національності чи соціального походження. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків потребує спеціального державного механізму, тобто системи державних органів, які займалися б розробкою, заохоченням, реалізацією, контролем, оцінкою та пропагандою підтримки гендерної політики, спрямованої на демократичний розвиток суспільства і самовираження в ньому рівності права як жіночої, так і чоловічої статей.

Особливої уваги заслуговує існуюче на сучасному етапі в Україні протиріччя між законодавчим закріпленням принципів гендерної рівності і реальними соціальними процесами, що характеризуються збереженням гендерних диспропорцій практично у всіх сферах суспільного життя; між процесами демократизації суспільства, що відкривають широкі можливості для самореалізації жінок, для освоєння ними нових соціальних ролей, і реальним загостренням гендерних нерівностей, зниженням соціального статусу жінок в умовах трансформаційних змін українського та інших пострадянських суспільств.

Бібліографічний список

1. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні: Монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2010. – 352 с.
2. Герасименко Г. М. Гендерні аспекти соціально-економічної політики в Україні : автореф. дис. ... канд.екон. наук: 08.09.01 / Г. В. Герасименко; НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. – К., 2004. – 20 с.
3. Кормич Л. І. Гендерна політика в аспекті соціальної відповідальності держави і суспільства / Л. І. Кормич // Держава і право: зб. наук. праць. – К: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – Вип. 40. – 720 с.

4. Піжук О. І. Державне регулювання гендерних відносин як важлива умова сталого соціально-економічного розвитку в Україні / О. І. Піжук // Економіка та держава. – 2007. – № 6. – С. 65-67.
5. Сербіна Н. Реалізація гендерної політики в Україні [Електронний ресурс] / Н. Сербіна. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1211/29/>

Определены проблемы методического характера, касающиеся комплексной оценки гендерного неравенства; рассмотрена необходимость использования механизма государственного регулирования в области гендерных отношений; обоснована необходимость соблюдения гендерного равенства как одной из предпосылок обеспечения стабильного социально-экономического развития украинского общества на основах демократии.

The problems of methodical nature, which is relating to a comprehensive assessment of the gender inequality are defined ; the need of using a mechanism of state regulation in the area of gender relations is considered; the necessity of abidance of a gender equality as a prerequisite for ensuring a stable social and economic development of the Ukrainian society on the basis of democracy is soundly.

Стаття надійшла до редколегії 30.01.2013

УДК 342.731

Лазор К. П., НУ «ОЮА»

РЕЛІГІЙНІ ОБ'ЄДНАННЯ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджується діяльність релігійних об'єднань в Україні. Визначено організаційні основи функціонування релігійних об'єднань. Проаналізовано відповідну законодавчу базу та напрямки її удосконалення.

Актуальність теми статті обумовлена великою теоретичною та практичною значимістю досліджень правових основ та організаційної складової процесу інституціоналізації та діяльності релігійних об'єднань.

Діяльність останніх виступає впливовим чинником соціально-політичного життя, значною мірою визначає рівень конфліктності у суспільстві, стабільність соціально-політичної ситуації, цінності та норми індивідуальної та колективної поведінки, ставлення суспільства до викликів сучасної доби.